

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ, ДО СКЛАДУ ЯКОЇ ВХОДЯТЬ МАЙНОВІ ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

PECULIARITIES OF INHERITANCE AND REGISTRATION OF INHERITANCE, WHICH INCLUDES PROPERTY RIGHTS TO OBJECTS COPYRIGHT

Сех Ю.З., аспірант кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджуються особливості оформлення спадкоємцями спадщини, до складу якої входять майнові права на об'єкти авторського права, розподіл майнових прав між спадкоємцями. Оформлення спадщини на об'єкти авторського права передбачає вчинення відповідних дій, які необхідно здійснити після смерті правовласника авторських прав, з метою набуття та оформлення цих прав спадкоємцями. Здійснено розмежування майнових та особистих немайнових прав на об'єкти авторського права, проаналізовано судову практику щодо переліку прав інтелектуальної власності, які підлягають спадкуванню. Особисті немайнові права належать лише автору та не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і не переходять у спадщину, однак, в статті зазначено, що є дискусії щодо можливості спадкування особистих немайнових прав. Особливу увагу зосереджено на особливостях спадкування майнових прав за заповітом та за законом, на схожих та відмінних ознаках. Проаналізовано можливості розподілу між спадкоємцями майнових прав на твір за допомогою заповіту, зазначення в заповіті різних спадкоємців щодо різних майнових прав на один об'єкт авторського права. Окрім вищезазначеного, проаналізовано Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, який суттєво розширив та конкретизував правове регулювання спадкування прав на твір, зокрема, норми щодо винагороди за використання твору, обсягу майнових прав, що переходять у спадщину, розміру часток спадкоємців. У статті відображено особливості нотаріальної практики видачі свідоцтва про право на спадщину, до складу якої входять майнові права на об'єкти авторського права, необхідність встановлення факту належності майнових авторських прав спадкодавцю на момент відкриття спадщини, оскільки у разі відсутності документів, які підтверджують належність майнових авторських прав спадкодавцю, нотаріус відмовляє у видачі свідоцтва про право на спадщину. Окрім того, звернено увагу на строки чинності майнових прав та наслідки відсутності реєстрації авторського права за спадкодавцем, варіанти вирішення відповідної проблеми.

Ключові слова: авторське право, майнові авторські права, автор, спадщина, свідоцтво про право на спадщину, спадкодавець, спадкоємець.

The article examines the peculiarities of registration by heirs of an inheritance which includes property rights to copyright objects, and the distribution of property rights among heirs. Inheritance registration of copyright objects involves taking appropriate actions which must be performed after the death of the copyright holder with a view to acquiring and registering these rights by the heirs. The author distinguishes between property and personal non-property rights to copyright objects, and analyses the case law on the list of intellectual property rights subject to inheritance. Personal non-property rights belong only to the author and cannot be transferred (alienated) to other persons and do not inherit, however, the article notes that there are discussions on the possibility of inheritance of personal non-property rights. Particular attention is paid to the peculiarities of inheritance of property rights by will and by law, and to the similarities and differences. The author analyses the possibilities of distributing property rights to a work among heirs by means of a will, and of specifying different heirs in a will with respect to different property rights to the same copyright object. In addition to the above, the author analyses the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" No. 2811-IX dated 1 December 2022, which significantly expanded and specified the legal regulation of inheritance of rights to a work, in particular, the rules on remuneration for the use of a work, the scope of property rights inherited, and the size of heirs' shares. The article reflects the peculiarities of the notary practice of issuing a certificate of inheritance, which includes proprietary copyright, and the need to establish the fact that proprietary copyright belongs to the testator at the time of opening the inheritance, since in the absence of documents confirming that proprietary copyright belongs to the testator, the notary refuses to issue a certificate of inheritance. In addition, the author draws attention to the validity period of property rights and the consequences of the absence of copyright registration for the testator, as well as to the options for solving the relevant problem.

Key words: copyright, property copyright, author, inheritance, certificate of inheritance, testator, heir.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування сучасних економічних систем немислиме без урахування об'єктів інтелектуальної власності, кількість яких зростає, а, відтак, справляє позитивний вплив на їх динаміку та ефективність.

Майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності належать як юридичним, так і фізичним особам. Оформлення спадщини на об'єкти авторського права передбачає всі юридичні та адміністративні дії, які необхідно здійснити після смерті правовласника авторських прав, з метою набуття та оформлення цих прав спадкоємцями. Питання та проблеми, з якими зустрічаються спадкоємці та нотаріуси, передбачають визначення складу спадщини після смерті автора, особливості процедури оформлення спадщини, до складу якої входять майнові права на об'єкти авторського права, розподіл майнових прав між спадкоємцями, якщо їх більше одного.

Метою статті є аналіз особливостей спадкування та процедури оформлення спадкування майнових прав на об'єкти авторського права.

Проблемами спадкування авторських прав займалися такі вчені як О. А. Підпригора, О. С. Яворська, Л. Л. Тарасенко, Ю. О. Заїка, С. Я. Фурса, О. І. Харитоньова, Р. О. Стефанчук та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку світової економічної системи характеризується інтенсифікацією використання інтелектуального капіталу [1, с. 438].

Інтелектуальний капітал формується із знань та інформації, які трансформуються в інтелектуальний продукт у вигляді об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, об'єктів авторського права. Цивільний кодекс України [2] визначає об'єктами авторського права літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності та інші твори. Перелік об'єктів авторського права не є вичерпним. Об'єкти інтелектуальної власності є особливими об'єктами цивільного обороту зі спеціальним правовим режимом. При цьому значна частка таких об'єктів пов'язана з авторськими та суміжними правами [3, с. 5].

Авторське право становлять особисті немайнові права автора і майнові права суб'єктів авторського права. Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Відповідно до статті 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суб'єкт авторського

права має право використовувати твір будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти використання твору іншими особами. Згідно із ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові права на твір входять до складу спадщини.

Відповідно до Постанови КЦС ВС від 08.05.2019 року у справі № 646/1750/17, перелік прав інтелектуальної власності, які підлягають спадкуванню визначається із врахуванням положень статей 1218 та 1219 ЦК України. Їх тлумачення, крізь призму наявності майнових та особистих немайнових прав інтелектуальної власності, дозволяє стверджувати, що спадкуватися можуть тільки майнові права. Як наслідок при визначенні спадкового активу який складається із прав інтелектуальної власності необхідно встановити чи відносяться відповідні права до майнових. [5] Отже, КЦС ВС підтримав судову практику, визначену п. 14 Постанови Пленуму ВСУ № 7 від 30.05.2008 року «Про судову практику у справах про спадкування», де зазначено, що до складу спадщини входять майнові права інтелектуальної власності, чинні на час відкриття спадщини (право на отримання винагороди за використання твору, право на відтворення, опублікування і розповсюдження авторських творів, право на оформлення винаходу, корисної моделі тощо). Однак Верховний Суд акцентував увагу на крайній важливості розмежування майнових та особистих немайнових прав на об'єкти авторського права.

Відповідно до ст. 1219 ЦК України, ст. 11, 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» особисті немайнові права належать лише автору та не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і не переходять у спадщину. Однак, є дискусії щодо можливості спадкування особистих немайнових прав, зокрема, які надають спадкоємцю право захищати авторство спадкодавця, оскільки виникнення немайнових прав зумовлює подальше виникнення майнових прав [6, с. 49–53]. Станом на сьогодні Закон України «Про авторське право і суміжні права» надає право спадкоємцям автора оприлюднити твір, не оприлюднений за життя автора, якщо автор безпосередньо не заборонив оприлюднення такого твору, а також право захищати особисті немайнові права автора, зокрема протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Майнові авторські права, які можна віднести до особливого об'єкта спадкування, спадкуються в загальному порядку за законом та за заповітом з урахуванням неподільного та нематеріального характеру авторських прав [7, с. 97–101].

Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, при цьому заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб. При спадкуванні за заповітом до спадкування закликаються особи, яких спадкодавець зазначив у своєму заповіті. Спадкоємцями за заповітом окрім фізичних осіб також можуть бути юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

Науковці зазначають в наукових публікаціях, що заповідач вправі розподілити у заповіті спадщину між різними спадкоємцями на окремі об'єкти авторського права, об'єкти, створені в певних часових межах, до певного року творчої діяльності автора [6]. Однак формулювання можливості визначення в заповіті правової долі безпосередньо об'єктів викликає певні сумніви. Як приклад можна розглянути такий об'єкт авторського права як літературний твір – роман «Еней». Сумнівною є можливість заповісти роман «Еней», як об'єкт авторського права, оскільки спадкуванню є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Відповідно заповіт повинен стосуватись майнових прав на літературний твір – роман «Еней».

Необхідно також зазначити, що відповідно до ст. 419 ЦК України право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ і перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкти права інтелектуальної власності.

Потребує наукового аналізу також можливість заповідача зазначити в заповіті різних спадкоємців щодо різних майнових прав на один об'єкт авторського права.

Відповідь на дане питання можна знайти в Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, який суттєво розширив та конкретизував правове регулювання спадкування прав на твір, зокрема, норми щодо винагороди за використання твору, обсягу майнових прав, що переходять у спадщину, розміру часток спадкоємців.

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права», у разі наявності декількох спадкоємців відповідної черги, такі спадкоємці набувають майнові права на твір у повному складі спільно, разом з правом на одержання передбаченої законом справедливої винагороди за використання твору у рівних частках, якщо в договорі між такими спадкоємцями не зазначено інше. Вищевказані умови застосовуються також у разі наявності кількох спадкоємців за заповітом, якщо в заповіті не визначено інший розподіл між спадкоємцями майнових прав на твір, а також у разі наявності кількох спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Отже, можна зробити висновок, що спадкодавець може в заповіті здійснити розподіл між спадкоємцями майнових прав на твір, зокрема, надати одному із спадкоємців право використовувати твір будь-яким способом (способами), а іншому спадкоємцю заповісти виключне право дозволяти та виключне право забороняти використання твору іншими особами. Однак, як після оформлення спадкових прав спадкоємцями реалізувати такі юридичні конструкції в реальності залишається під великим запитанням.

Спадкодавець також має можливість розпорядитись майновими права на твори, які є не оприлюдненими.

Спадкування за законом здійснюється у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини.

Відповідно до ч. 2 ст. 425 ЦК України майнові права інтелектуальної власності є чинними протягом строків, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором. Тому майнові права можуть спадкуватись протягом строків їх чинності, зокрема, майнові права автора чинні протягом 70 років після смерті автора. [8, с. 115].

Нотаріус перед видачею свідоцтва про право на спадщину зобов'язаний встановити факт належності майнових авторських прав спадкодавцю на момент відкриття спадщини. Реалізувати встановлення належності таких прав спадкодавцю нотаріус може шляхом отримання у спадкоємців свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір та шляхом отримання відповіді на запит про отримання інформації з Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір чи інформації з Державного реєстру договорів, які стосуються права автора на твір.

Якщо авторські права не були зареєстровані суб'єктом, то одержати певний документ, який допоміг описати майнові права для включення їх до свідоцтва про право на спадщину, практично неможливо [8, с. 116]. У випадку відсутності відповідних документів для підтвердження належності спадкодавцю майнових прав на твір, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, відповідно до п. 2. ч. 1 ст. 49 Закону України «Про нотаріат», нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо не подано відомості

(інформацію) та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій [9]. Спадкоємець має право звернутись до суду з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Відповідно до п. 4.12, п. 4.15. глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 № 296/5 [10], свідоцтво про право на спадщину видається за наявності у спадковій справі всіх необхідних документів, зокрема, документів щодо належності спадкового майна спадкодавцю. У разі відсутності документів, які підтверджують належність майнових авторських прав спадкодавцю, нотаріус відмовляє у видачі свідоцтва про право на спадщину.

Свідоцтво про право на спадщину є підставою для зміни суб'єкта відповідних прав інтелектуальної власності та внесення відомостей у відповідний державний реєстр [8, с. 116].

Висновки. Об'єкти інтелектуальної власності є особливими об'єктами цивільного обороту. Автор-

ське право становлять особисті немайнові права автора і майнові права суб'єктів авторського права. КЦС ВС наголошує на необхідності встановити чи відносяться відповідні права до майнових під час визначення спадкового активу, який складається із прав інтелектуальної власності. Потрібно також звертати увагу на відмінність між спадкуванням об'єкта авторського права та спадкуванням майнових прав на об'єкт авторського права. Позитивною зміною у нормативному регулюванні спадкування майнових прав на об'єкти авторського права є прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, який суттєво розширив та конкретизував правове регулювання спадкування прав на твір, зокрема, обсяг майнових прав, що переходять у спадщину, розмір часток спадкоємців. Необхідно також звернути окрему увагу на необхідність реєстрації авторських прав, в контексті спадкового права, з метою уникнення додаткових витрат на правову допомогу, мінімізації витрат часу на оформлення спадкових прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орловська Ю., Дригола К. Світова інтелектуальна економіка: особливості визначення та оцінки в контексті сталого розвитку. *Журнал Європейської економіки*. Том 17. № 4 (67) Жовтень-грудень 2018.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Бельтюкова Є. Особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право* 7/2018. С. 5–9.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
5. Крат В. Категорії спадкового права крізь призму практики Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Kategorii_spad_prava.pdf
6. Січко Д.С. Проблемні питання спадкування особистих майнових і немайнових прав: цивільно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. 2019. С. 49–53.
7. Гончарова А.В., Сердюк В.І. Деякі аспекти спадкування об'єктів авторського права та їх правова регламентація. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2014. С. 97–101.
8. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України: навч. посіб./Крат В.І. та інші. Харків: *Страйд*. 2012. С. 115–117.
9. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 року № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
10. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»: Наказ Міністерства Юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>